ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ CARL OTTO LENZ της 16ης Φεβρουαρίου 1995 *

A — Εισαγωγή

1. Η διαφορά της κύριας δίκης ενώπιον του Tribunale di Trieste αφορά τον φόρο καταναλώσεων νωπών μπανανών, ο οποίος θεσπίστηκε με τον ιταλικό νόμο 986/64 της 9ης Οκτωβρίου 1964 [1] με ισχύ από 1ης Ιανουαρίου 1965. Το ποσό του φόρου αυτού αυξανόταν με την πάροδο των ετών.

2. Το Δικαστήριο χρειάστηκε να ασχοληθεί με τον φόρο αυτό ήδη πολλές φορές κατά το παρελθόν. Σε δύο αποφάσεις της 7ης Μαΐου 1987 αποφάνθηκε ότι ο φόρος αυτός είναι ασυμβίβαστος προς το άρθρο 95 της Συνθήκης ΕΚ, τόσον όσον αφορά τις μπανάνες καταγωγής άλλων κρατών μελών [2] όσο και τις μπανάνες καταγωγής τρίτων χωρών που βρίσκονται σε ελεύθερη κυκλοφορία στα κράτη μέλη [3]. Το Δικαστήριο θεώρησε τον επίδικο φόρο ως εσωτερικό φόρο κατά την έννοια του άρθρου 95 (και όχι ως επιβάρυνση ισοδυνάμου αποτελέσματος προς δασμό υπό την έννοια των άρθρων 9 και 12 της Συνθήκης ΕΚ), καίτοι στην Ιταλία η παραγωγή μπανανών ήταν εξαιρετικά περιορισμένη [4]. Δέχθηκε επιπλέον ότι ο φόρος αυτός αποτελούσε προστατευτικό μέτρο υπό την έννοια του άρθρου 95, δεύτερο εδάφιο, διότι ήταν πρόσφορο για την προστασία της ιταλικής αγοράς φρούτων [5].

3. Η εταιρία Chiquita SpA εισήγαγε στην Ιταλία, στις αρχές του Απριλίου 1990 [6], δύο παρτίδες μπανανών, που προέρχονταν από την Κολομβία και την Ονδούρα. Για να αποφύγει την υποχρέωση καταβολής του εν λόγω φόρου καταναλώσεως, η εταιρία Chiquita προσέφυγε στον Pretore της Τεργέστης. Κατά την ενώπιόν του διαδικασία ισχυρίστηκε ότι ο επίδικος φόρος συνιστούσε παραβίαση κοινοτικού δικαίου. Ο Pretore συμφώνησε με την άποψη αυτή και διέταξε ασφαλιστικό μέτρο, το οποίο επέτρεπε στην εταιρία Chiquita να εισαγάγει τις μπανάνες στην Ιταλία χωρίς να καταβάλει τον φόρο καταναλώσεως.

Λίγο αργότερα, η εταιρία Chiquita εισήγαγε δύο νέες παρτίδες μπανανών στην Ιταλία, που προέρχονταν από την Κολομβία και την Αγία Λουκία. Κατόπιν σχετικής αιτήσεως της εταιρίας Chiquita ο Pretore της Τεργέστης διέταξε εκ νέου ασφαλιστικό μέτρο με το οποίο της επιτράπηκε να πραγματοποιήσει την εισαγωγή χωρίς να χρειαστεί να καταβάλει τον φόρο καταναλώσεως.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

1 — Gazetta ufficiale della Repubblica italiana (GURI) αριθ. 264 της 27ης Οκτωβρίου 1964, σ. 4580.

2 — Απόφαση της 7ης Μαΐου 1987 στην υπόθεση 184/85, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1987, σ. 2013).

3 — Απόφαση της 7ης Μαΐου 1987 στην υπόθεση 193/85, Co-Frutta (Συλλογή 1987, σ. 2085).

4 — Απόφαση Co-Frutta, όπ.π. (υποσημείωση 3) σκέψεις 10 έως 13.

5 — Απόφαση Επιτροπή κατά Ιταλίας, όπ.π. (υποσημείωση 2), σκέψη 13· απόφαση Co-Frutta, όπ.π. (υποσημείωση 3), σκέψη 22.

6 — Σύμφωνα με τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο, η παρτίδα αυτή έπρεπε να φτάσει στην Τεργέστη στις 7 Απριλίου 1990.

4. Κατόπιν αυτού, η Amministrazione delle Finanze dello Stato (ιταλικές τελωνειακές αρχές) ζήτησε στο πλαίσιο της διαφοράς της κυρίας δίκης από το Tribunale της Τεργέστης να αναγνωρίσει και στις δύο υποθέσεις αντιστοίχως ότι ο επίδικος φόρος είναι νόμιμος και ότι η επιβολή του είναι θεμιτή. Το Tribunale της Τεργέστης διέταξε τη συνεκδίκαση των δύο υποθέσεων.

5. Ο ιταλικός φόρος καταναλώσεως στις μπανάνες καταργήθηκε με το νόμο 428/90 της 29ης Δεκεμβρίου 1990 [7]. Κατά τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο ο νόμος αυτός δεν είχε ωστόσο αναδρομική ισχύ, οπότε μπορεί να μη ληφθεί υπόψη στην υπό κρίση περίπτωση.

6. Ενώ η δίκη εκκρεμούσε ενώπιον του Tribunale της Τεργέστης, το Δικαστήριο εξέδωσε στις 9 Ιουνίου 1992 την απόφασή του στην υπόθεση Simba [8], η οποία είχε επίσης ως αντικείμενο το συμβατό του επίδικου φόρου καταναλώσεως προς το κοινοτικό δίκαιο. Στις υποθέσεις τις οποίες αφορούσε η απόφαση αυτή, οι οικείες επιχειρήσεις (στις οποίες περιελαμβάνετο επίσης η εταιρία Chiquita) είχαν εισαγάγει μπανάνες απευθείας από τρίτες χώρες στην Ιταλία. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε με την απόφαση αυτή ότι ο επίδικος φόρος αποτελούσε εσωτερικό φόρο υπό την έννοια του άρθρου 95 της Συνθήκης ΕΚ [9]. Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι το άρθρο 95 της Συνθήκης ΕΚ εφαρμόζεται μόνο στα προϊόντα που εισάγονται από τα άλλα κράτη μέλη και ότι, επομένως, δεν εκτείνεται στα προϊόντα που εισάγονται απευθείας από τρίτα κράτη [10].

7. Το Δικαστήριο διαπίστωσε περαιτέρω ότι η Συνθήκη ΕΚ δεν περιέχει καμία διάταξη ανάλογη προς αυτήν του άρθρου 95 για το εμπόριο με τα τρίτα κράτη και, επομένως, ο επίδικος φόρος δεν συνιστούσε παράβαση του άρθρου 113 της Συνθήκης [11]. Επιπλέον, στις σκέψεις 19 έως 22 της αποφάσεώς του το Δικαστήριο έκρινε τα εξής:

«19. Εντούτοις, καίτοι η Συνθήκη δεν περιλαμβάνει η ίδια διατάξεις που απαγορεύουν ενδεχόμενες δυσμενείς διακρίσεις κατά την επιβολή εσωτερικών φόρων στα απευθείας από τις τρίτες χώρες εισαγόμενα προϊόντα, πρέπει να ληφθούν υπόψη, στις παρούσες υποθέσεις, οι διεθνείς συμφωνίες που συνδέουν την Κοινότητα με τις τρίτες χώρες από τις οποίες προέρχονται οι μπανάνες και οι οποίες συμφωνίες περιλαμβάνουν ενδεχομένως ρήτρες ικανές να επηρεάσουν την επίλυση των διαφορών των κυρίων δικών (βλ. προαναφερθείσα απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 1978) [12].

20. Πρέπει να επισημανθεί συναφώς ότι, δυνάμει του άρθρου 139, παράγραφος 2, της προαναφερθείσας Τρίτης Συμβάσεως ΑΚΕ-ΕΟΚ, η Κοινότητα και τα κράτη μέλη της ανέλαβαν την υποχρέωση, βάσει του γενικού συστήματος του εμπορίου, να μην εφαρμόζουν μέτρα προστατευτισμού έναντι

7 — Δημοσιευθέντα στο συμπληρωματικό τεύχος του GURI αριθ. 10 της 12ης Ιανουαρίου 1991.

8 — Απόφαση της 9ης Ιουνίου 1992 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-228/90 έως C-234/90, C-339/90 και C-353/90, Simba (Συλλογή 1992, σ. I-3713).

9 — Όπ.π. (υποσημείωση 8), σκέψη 12.

10 — Όπ.π. (υποσημείωση 8), σκέψη 14.

11 — Όπ.π. (υποσημείωση 8), σκέψεις 17 και 18.

12 — Το Δικαστήριο παραπέμπει στο σημείο αυτό στην απόφασή του επί της υποθέσεως 148/77, Hansen (Συλλογή τόμος 1978, σ. 563).

των προϊόντων που εισάγονται από τα κράτη ΑΚΕ.

21. Το Δικαστήριο υπογράμμισε ρητώς, με τις προαναφερθείσες αποφάσεις της 7ης Μαΐου 1987, τον προστατευτικό χαρακτήρα ενός φόρου όπως ο εθνικός φόρος καταναλώσεως επί της εγχωρίας παραγωγής επιτραπεζίων φρούτων του οικείου κράτους μέλους.

22. Στα αιτούντα δικαστήρια εναπόκειται, κατόπιν ενδεχομένης υποβολής προδικαστικών ερωτημάτων στο Δικαστήριο ως προς την ερμηνεία τους, να κρίνουν αν οι διατάξεις των διεθνών συμφωνιών είναι ικανές να απαγορεύσουν αποτελεσματικά την είσπραξη από κράτος μέλος φόρου καταναλώσεως επί των νωπών μπανανών που εισάγονται απευθείας από τα ενδιαφερόμενα τρίτα κράτη.»

Τέλος το Δικαστήριο τόνισε ότι ένας φόρος όπως ο επίμαχος φόρος καταναλώσεως δεν χρειάζεται να καταβάλλεται εφόσον η εθνική διάταξη επί της οποίας στηρίζεται ο φόρος «είναι ασυμβίβαστη προς τις διατάξεις του κοινοτικού συμβατικού δικαίου οι οποίες απονέμουν δικαιώματα στους ιδιώτες» [13].

13 — Όπ.π. (υποσημείωση 8), σκέψη 28.

8. Κατόπιν αυτού η εταιρία Chiquita κατέβαλε τον φόρο καταναλώσεως για τις μπανάνες που εισήγαγε από την Ονδούρα. Εξακολουθεί όμως να αρνείται να καταβάλει τον φόρο αυτό για τις εισαγωγές από την Κολομβία και την Αγία Λουκία, καθόσον ο φόρος συνιστά εν προκειμένω παράβαση του άρθρου ΙΙΙ της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου της 30ής Οκτωβρίου 1947 (στο εξής: ΓΣΔΕ) και των διατάξεων των Συμβάσεων που έχουν συναφθεί μεταξύ των κρατών ΑΚΕ και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (στο εξής: Συμβάσεις της Λομέ).

9. Το Tribunale της Τεργέστης υπέβαλε ως εκ τούτου στο Δικαστήριο αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως επί των εξής ερωτημάτων:

«1) Παρέχουν η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (ΓΣΔΕ) και οι Συμβάσεις ΑΚΕ-ΕΟΚ, λαμβανομένης υπόψη της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 9ης Ιουνίου 1992 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-228/90 έως C-234/90, C-339/90 και C-353/90, και ειδικότερα της ισχύος του συμβατικού κοινοτικού δικαίου, δικαιώματα στους ιδιώτες, επίκληση των οποίων μπορεί να γίνει εντός των συμβαλλομένων κρατών και, σε περίπτωση προσβολής τους, υποχρεούνται κατά συνέπεια τα εθνικά δικαστήρια να μην εφαρμόσουν την αντίθετη και ασυμβίβαστη προς την εν λόγω Συμφωνία και τις εν λόγω Συμβάσεις εθνική διάταξη;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, συνιστά ένας εσωτερικός φόρος,

όπως ο φόρος καταναλώσεως επί των νωπών μπανανών που θεσπίστηκε στην Ιταλία με τον νόμο 986/64, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 873/82, ο οποίος επιβάλλεται ήδη στα ανωτέρω προϊόντα που εισάγονται από τρίτες χώρες, οι οποίες είναι συμβαλλόμενα μέρη στη ΓΣΔΕ ή στις Συμβάσεις ΑΚΕ-ΕΟΚ, παράβαση των διατάξεων του συμβατικού κοινοτικού δικαίου και ως εκ τούτου οφείλουν τα εθνικά δικαστήρια να μην τον εφαρμόζουν;»

Β — Η άποψή μου επί της υποθέσεως

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

10. Με το πρώτο ερώτημά του το αιτούν δικαστήριο ζητεί εκ πρώτης όψεως να διευκρινιστεί το ζήτημα αν οποιαδήποτε από τις διατάξεις της ΓΣΔΕ ή των Συμβάσεων που συνήφθησαν μεταξύ των κρατών ΑΚΕ και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας έχει άμεσο αποτέλεσμα στην κοινοτική έννομη τάξη. Από το δεύτερο ερώτημα και από τη διάταξη περί παραπομπής θεωρουμένη συνολικώς προκύπτει ωστόσο ότι το Tribunale της Τεργέστης εξετάζει απλώς το ενδεχόμενο να συνιστά ο επίδικος φόρος καταναλώσεως παράβαση συγκεκριμένων διατάξεων των Συμβάσεων αυτών. Επομένως, το ζήτημα του άμεσου αποτελέσματος πρέπει λογικά να εξετασθεί μόνον ως προς τις διατάξεις των συμβάσεων αυτών οι οποίες θα μπορούσαν πράγματι να έχουν σημασία εν προκειμένω.

11. Όσον αφορά το κριτήριο που πρέπει να εφαρμοστεί κατά την εξέταση αυτή, οι μετέχοντες της παρούσας διαδικασίας παραπέμπουν ομοφώνως — και ορθότατα — στην πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, κατά την οποία διάταξη συμφωνίας που έχει συναφθεί από την Κοινότητα με τρίτες χώρες πρέπει να θεωρείται ότι εφαρμόζεται απευθείας «όταν, ενόψει του γράμματός της, καθώς και του αντικειμένου και της φύσεως της συμφωνίας, συνεπάγεται σαφή και συγκεκριμένη υποχρέωση που δεν εξαρτάται ως προς την εφαρμογή ή τα αποτελέσματά της, από τη θέσπιση οποιασδήποτε μεταγενέστερης πράξης» [14]. Τούτο ισχύει βεβαίως και για συμφωνίες όπως η ΓΣΔΕ, οι οποίες έχουν συναφθεί όχι από την ίδια την Κοινότητα αλλά από τα κράτη μέλη της, στο πλαίσιο των οποίων ωστόσο η Κοινότητα έχει υποκαταστήσει τα κράτη μέλη όσον αφορά την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις συμφωνίες αυτές.

Άρθρο ΙΙΙ της ΓΣΔΕ

12. Στην υπό κρίση υπόθεση η εταιρία Chiquita στηρίζεται στα δύο πρώτα εδάφια του άρθρου ΙΙΙ της ΓΣΔΕ. Το άρθρο ΙΙΙ, παράγραφος 1, της ΓΣΔΕ ορίζει τα εξής:

«Τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναγνωρίζουσιν ότι οι εσωτερικοί φόροι και άλλαι επιβαρύνσεις, οι νόμοι, κανονισμοί και διατυπώσεις

14 — Απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 1991, C-18/90, Kziber (Συλλογή 1991, σ. I-199, σκέψη 15)· βλ. επίσης απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 1987, 12/86, Demirel (Συλλογή 1987, σ. 3719, σκέψη 14).

αφορώσαι την εν τω εσωτερικώ πώλησιν, προσφοράν προς πώλησιν, αγοράν, μεταφοράν, διανομήν και χρήσιν των προϊόντων και οι εσωτερικοί ποσοτικοί διακανονισμοί, οι αξιούντες την καθ' ωρισμένας ποσότητας, ή αναλογίας, μίξιν, κατεργασίαν ή χρήσιν των προϊόντων, δεν θα έδει να εφαρμόζονται ως προς τα εισαγόμενα ή τα εγχώρια προϊόντα κατά τρόπον ώστε να παρέχηται προστασία εις την εγχωρίαν παραγωγήν» [15].

Η διάταξη αυτή πρέπει επομένως να παραβληθεί προς το άρθρο 95, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ. Κατά το άρθρο ΙΙΙ, παράγραφος 2, της ΓΣΔΕ στα εισαγόμενα προϊόντα δεν πρέπει να επιβάλλονται υψηλότεροι εσωτερικοί φόροι από τους φόρους που επιβαρύνουν όμοια εγχώρια προϊόντα. Η διάταξη αυτή μπορεί να παραβληθεί προς το άρθρο 95, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ. Όπως ανέφερα ήδη, το Δικαστήριο θεώρησε τον επίδικο φόρο καταναλώσεως στις ανωτέρω αποφάσεις του έτους 1987 ως προστατευτικό φόρο υπό την έννοια του άρθρου 95, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ. Από αυτό έπεται ήδη ότι τουλάχιστον το άρθρο ΙΙΙ, παράγραφος 1, της ΓΣΔΕ μπορεί να έχει σημασία στην υπό κρίση περίπτωση.

13. Το Δικαστήριο, ως γνωστόν, έκρινε με την απόφασή του της 12ης Δεκεμβρίου 1972 στην υπόθεση International Fruit Company κ.λπ. [16] ότι και η Κοινότητα δεσμεύεται από τις διατάξεις της ΓΣΔΕ. Διαπίστωσε επίσης ότι για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αν οι διατάξεις της ΓΣΔΕ έχουν άμεσο αποτέλεσμα στο πλαίσιο της κοινοτικής έννομης τάξης «πρέπει να ερευνηθεί το πνεύμα, η οικονομία και η διατύπωση της συμφωνίας αυτής» [17].

Στο πλαίσιο του ελέγχου αυτού το Δικαστήριο τόνισε ότι η ΓΣΔΕ, η οποία στηρίζεται κατά το προοίμιό της στην αρχή των διαπραγματεύσεων «επί τη βάσει της αμοιβαιότητας και των αμοιβαίως παρεχομένων ωφελημάτων», χαρακτηρίζεται από την «μεγάλη ελαστικότητα» των διατάξεών της [18]. Εν προκειμένω, αναφέρθηκε ιδίως σε εκείνες τις διατάξεις οι οποίες αφορούν παρεκκλίσεις από τους γενικούς κανόνες, τη δυνατότητα λήψεως μέτρων σε περίπτωση εξαιρετικών δυσκολιών και τη διευθέτηση των διαφορών απόψεων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών.

Όπως έκρινε το Δικαστήριο, τα μέτρα που προβλέπονται από τη ΓΣΔΕ για την περίπτωση τέτοιων διαφορών απόψεων περιλαμβάνουν, κατά περίπτωση, έγγραφες παραστάσεις ή προτάσεις προς «εξέταση μετά πνεύματος κατανοήσεως» καθώς και «έρευνες συνοδευόμενες ενδεχομένως από συστάσεις, διαβουλεύσεις ή αποφάσεις των Συμβαλλομένων Μερών, συμπεριλαμβανομένης της εξουσιοδοτήσεως ορισμένων Συμβαλλομένων Μερών να αναστέλλουν έναντι άλλων την εφαρμογή κάθε παραχωρήσεως ή άλλης υποχρεώσεως που πηγάζει από τη Συμφωνία· τέλος, σε περίπτωση τέτοιας ανα-

15 — Το κείμενο της ΓΣΔΕ έχει δημοσιευθεί στο ΦΕΚ, τεύχος Α, αριθ. 61, του 1950.

16 — Συνεκδικασθείσες υποθέσεις 21/72 έως 24/72 (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 279, σκέψεις 14 έως 18).

17 — Όπ.π. (υποσημείωση 16), σκέψεις 19 και 20.

18 — Όπ.π. (υποσημείωση 16), σκέψη 21.

στολής, έχει το ενδιαφερόμενο μέρος τη δυνατότητα να καταγγείλει τη Συμφωνία» [19].

Τέλος, το Δικαστήριο τόνισε ότι στην περίπτωση κατά την οποία, λόγω υποχρεώσεως αναληφθείσας δυνάμει της Συμφωνίας, ή παραχωρήσεως σχετικής με προτίμηση, ορισμένοι παραγωγοί υφίστανται ή κινδυνεύουν να υποστούν σοβαρή ζημία το άρθρο XIX της ΓΣΔΕ προβλέπει τη δυνατότητα για ένα συμβαλλόμενο μέρος «να αναστείλει μονομερώς την εκτέλεση της υποχρεώσεως καθώς και να αποσύρει ή να τροποποιήσει την παραχώρηση, είτε κατόπιν συνεννοήσεως με το σύνολο των συμβαλλομένων μερών και ελλείψει συμφωνίας μεταξύ των ενδιαφερομένων συμβαλλομένων μερών, είτε και χωρίς προηγούμενη συνεννόηση και προσωρινά, αν συντρέχουν λόγοι επείγοντος» [20].

14. Το Δικαστήριο συνήγαγε από τα ανωτέρω ότι η διάταξη που έπρεπε να εξεταστεί στη διαδικασία εκείνη — το άρθρο XI της ΓΣΔΕ — δεν είχε άμεσο αποτέλεσμα [21].

15. Στη συνέχεια, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε κατ' επανάληψη τη νομολογία αυτή και έκρινε σχετικά με μια σειρά διατάξεων της ΓΣΔΕ ότι δεν έχουν άμεσο αποτέλεσμα στην κοινοτική έννομη τάξη [22]. Μόλις προσφάτως το Δικαστήριο με την απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1994 [23] — με την οποία απέρριψε προσφυγή ακυρώσεως της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας κατά του κανονισμού (ΕΟΚ) 404/93 του Συμβουλίου, της 13ης Φεβρουαρίου 1993, για την κοινή οργάνωση της αγοράς στον τομέα της μπανάνας — επικύρωσε ακόμη μία φορά την πάγια αυτή νομολογία [24]. Επομένως, δεν μπορεί να γίνει δεκτή η άποψη της εταιρίας Chiquita καθόσον, για να στηρίξει τη γνώμη της επικαλείται το ότι επήλθε μεταβολή στη νομολογία του Δικαστηρίου ως προς το ζήτημα του άμεσου αποτελέσματος των διατάξεων της ΓΣΔΕ.

16. Πρέπει πάντως να συμφωνήσω με την εταιρία Chiquita ότι η διάταξη της ΓΣΔΕ που πρέπει να εξετασθεί στην υπό κρίση υπόθεση — ήτοι το άρθρο III, παράγραφος 1, της ΓΣΔΕ — δεν φαίνεται να εξετάστηκε ευθέως στις ανωτέρω αναφερθείσες περιπτώσεις. Στο σημείο αυτό η Γαλλική Κυβέρνηση έχει βεβαίως διαφορετική άποψη και επικαλείται συναφώς την απόφαση του Δικαστηρίου στις υποθέσεις SPI και SAMI [25]. Νομίζω εντούτοις ότι στην περίπτωση εκείνη το Δικαστήριο έπρεπε να αποφανθεί ως προς το άρθρο III, *παράγραφος 2*, όχι όμως και ως προς το άρθρο III, *παράγραφος 1*, της ΓΣΔΕ. Εν πάση περιπτώσει δεν υφίσταται κατά τη γνώμη μου κανένας λόγος για τον οποίο το συμπέρασμα του Δικαστηρίου ως προς τη διάταξη αυτή δεν μπορεί να ισχύσει και για το άρθρο III, παράγραφος 1, της ΓΣΔΕ.

19 — Όπ.π. (υποσημείωση 16), σκέψη 25.
20 — Όπ.π. (υποσημείωση 16), σκέψη 26.
21 — Όπ.π. (υποσημείωση 16), σκέψη 27.
22 — Απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 1973, 9/73, Schlüter (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 709, σκέψεις 29 και 30), και αποφάσεις της 16ης Μαρτίου 1983, 266/81, SIOT (Συλλογή 1983, σ. 731, σκέψη 28), 267/81, 268/81 και 269/81, SPI και SAMI (Συλλογή 1983, σ. 801, σκέψη 23), και 290/81 και 291/81, Singer και Geigy (Συλλογή 1983, σ. 847, σκέψεις 7 και 8).
23 — Υπόθεση C-280/93, Γερμανία κατά Συμβουλίου (Συλλογή 1994, σ. I-4973).
24 — Όπ.π. (υποσημείωση 23), σκέψεις 105 έως 108.
25 — Όπ.π. (υποσημείωση 22).

17. Νομίζω ωστόσο ότι η περαιτέρω ανάπτυξη του ζητήματος αυτού υπό το φως της προαναφερθείσας αποφάσεως του Δικαστηρίου της 5ης Οκτωβρίου 1994 είναι περιττή. Όπως όμως και αν εκτιμηθεί η απόφαση αυτή, δεν στερείται τουλάχιστον σαφήνειας (ακόμη και όσον αφορά το ζήτημα το οποίο πρέπει να διευκρινιστεί στην υπό κρίση περίπτωση). Στην απόφαση αυτή το Δικαστήριο εξέθεσε ότι οι ήδη επισημανθείσες ιδιαιτερότητες της ΓΣΔΕ καθιστούν εμφανές «ότι οι κανόνες της ΓΣΔΕ υπόκεινται σε ορισμένες προϋποθέσεις και ότι από το πνεύμα, το γράμμα και την οικονομία της Συμφωνίας δεν μπορεί να συναχθεί υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών να αναγνωρίζουν στους κανόνες αυτούς ισχύ κανόνων διεθνούς δικαίου με άμεση εφαρμογή εντός των εννόμων τάξεών τους» [26]. Από τη γενική αυτή διατύπωση προκύπτει κατά τη γνώμη μου, ότι κατ' αρχήν σε καμία διάταξη της ΓΣΔΕ δεν πρέπει να αναγνωριστεί άμεσο αποτέλεσμα εντός της κοινοτικής έννομης τάξεως [27].

18. Η εταιρία Chiquita ισχυρίζεται επιπλέον ότι στο πλαίσιο της νομολογίας του Δικαστηρίου έχουν ήδη χαρακτηρισθεί ως διατάξεις αμέσου αποτελέσματος διατάξεις άλλων συμφωνιών της Κοινότητας με τρίτα κράτη οι οποίες, από απόψεως περιεχομένου και διατυπώσεως, αντιστοιχούν στο άρθρο ΙΙΙ της ΓΣΔΕ. Μπορεί να μην εξετασθεί το αν στις υποθέσεις [28] που ανέφερε συναφώς η εταιρία Chiquita επρόκειτο πράγματι περί διατάξεων οι οποίες αντιστοιχούσαν στο άρθρο ΙΙΙ, *παράγραφος 1*, της ΓΣΔΕ. Εν πάση περιπτώσει πρέπει να σημειωθεί ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, σε διατάξεις οι οποίες έχουν διατυπωθεί κατά παρεμφερή ή ακόμη και πανομοιότυπο τρόπο δεν πρέπει παρά ταύτα να δίνεται η ίδια ερμηνεία, αλλά σημασία έχει ιδίως ο εκάστοτε σκοπός τον οποίο επιδιώκει η οικεία διάταξη, οπότε το πλαίσιο στο οποίο αυτή εντάσσεται είναι ιδιαίτερα σημαντικό [29]. Όπως όμως καθίσταται σαφώς από την ήδη αναφερθείσα νομολογία του Δικαστηρίου η ΓΣΔΕ παρουσιάζει ιδιαιτερότητες οι οποίες εμποδίζουν την αναγνώριση άμεσου αποτελέσματος των διατάξεών της.

19. Η εταιρία Chiquita προβάλλει επικουρικώς ότι το Δικαστήριο, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία θα κατέληγε στο συμπέρασμα ότι το άρθρο ΙΙΙ της ΓΣΔΕ δεν έχει άμεσο αποτέλεσμα, θα έπρεπε να εξετάσει το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα. Με άλλα λόγια ζητείται από το Δικαστήριο ακόμη και στην περίπτωση αυτή να εξετάσει το ζήτημα εάν ένας φόρος όπως ο επίδικος στην υπό κρίση υπόθεση συμβιβάζεται από απόψεως *ουσιαστικού δικαίου* με το άρθρο ΙΙΙ, παράγραφος 1, της ΓΣΔΕ. Καθοριστική σημασία για το αίτημα αυτό φαίνεται ότι είχαν δύο εκτιμήσεις. Αφενός, ο εκπρόσωπος της εταιρίας Chiquita κατά την προφορική διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου διευκρίνισε ότι τα ιταλικά δικαστήρια κατά την εφαρμογή των εθνικών διατάξεων μεριμνούν ώστε οι διατάξεις αυτές να ερμηνεύονται κατά τρόπο σύμφωνο προς την ΓΣΔΕ. Μια απόφαση του Δικαστηρίου με την οποία διαπιστώνεται ότι είναι ενδεχομένως ασυμβίβαστος ένας φόρος, όπως ο επίδικος στην υπό κρίση περίπτωση, προς την ΓΣΔΕ θα μπορούσε επομένως να αποβεί χρήσιμη για την εταιρία Chiquita στο πλαίσιο των δικών της ενώπιον των ιταλι-

26 — Όπ.π. (υποσημείωση 23), σκέψη 110. Το Δικαστήριο όμως τονίζει ότι οι διατάξεις της ΓΣΔΕ πρέπει να εξετάζονται κατά τον έλεγχο της νομιμότητας κοινοτικών πράξεων «μόνο στην υποθετική περίπτωση κατά την οποία η Κοινότητα θέλησε να προβεί στην εκτέλεση μιας συγκεκριμένης υποχρεώσεως ανειλημμένης στο πλαίσιο της ΓΣΔΕ ή κατά την οποία η κοινοτική πράξη παραπέμπει ευθέως σε ρητώς καθοριζόμενες διατάξεις της συμφωνίας αυτής» (όπ.π., σκέψη 111).

27 — Πρβλ. ωστόσο την εξαίρεση — η οποία δεν έχει σημασία στην υπό κρίση περίπτωση — σε τομείς στους οποίους υφίσταται ειδικός σύνδεσμος με την ΓΣΔΕ (βλ. υποσημείωση 26).

28 — Αποφάσεις της 29ης Απριλίου 1982, 17/81, Pabst & Richarz (Συλλογή 1982, σ. 1331)· της 26ης Οκτωβρίου 1982, 104/81, Kupferberg (Συλλογή 1982, σ. 3641)· της 15ης Ιανουαρίου 1985, 253/83, Kupferberg (Συλλογή 1985, σ. 157).

29 — Βλ. από την πρόσφατη νομολογία ιδίως την απόφαση της 1ης Ιουλίου 1993, C-312/91, Metalsa (Συλλογή 1993, σ. I-3751, σκέψεις 10 και 11, με περαιτέρω παραπομπές στη νομολογία).

κών δικαστηρίων. Αφετέρου, η εταιρία Chiquita υποστηρίζει προφανώς την άποψη ότι μια τέτοια απόφαση του Δικαστηρίου θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση για μεταγενέστερο αίτημα αποζημιώσεως κατά του Ιταλικού Δημοσίου. Παραπέμπει συναφώς στην απόφαση του Δικαστηρίου επί της υποθέσεως Francovich [30].

20. Δεν νομίζω ότι το Δικαστήριο πρέπει να ακολουθήσει εν προκειμένω την υπόδειξη της εταιρίας Chiquita. Το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε το δεύτερο ερώτημα μόνο για την περίπτωση κατά την οποία μια (κρίσιμη εν προκειμένω) διάταξη της ΓΣΔΕ θα είχε άμεσο αποτέλεσμα. Το Δικαστήριο θα πρέπει να σεβαστεί την απόφαση αυτή του Tribunale της Τεργέστης διότι βασίζεται σε ενσυνείδητη επιλογή. Το Tribunale της Τεργέστης εκθέτει πράγματι σαφώς, με την διάταξη περί παραπομπής που έχει διατυπωθεί με μεγάλη ακρίβεια, ότι δεν συμμερίζεται την άποψη της εταιρίας Chiquita όσον αφορά το θέμα του άμεσου αποτελέσματος των διατάξεων της ΓΣΔΕ και της Συμβάσεως της Λομέ [31]. Ενόψει της απόψεως αυτής θα ήταν τελείως εύλογο να τεθεί το ζήτημα του από απόψεως ουσιαστικού δικαίου συμβατού προς την ΓΣΔΕ και στην περίπτωση κατά την οποία δεν θα έπρεπε να αναγνωριστεί ότι η οικεία διάταξη της ΓΣΔΕ παράγει άμεσο αποτέλεσμα. Καθόσον το αιτούν δικαστήριο δεν το έπραξε, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι δεν θεώρησε το ζήτημα αυτό σημαντικό.

30 — Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1991, C-6/90 και C-9/90 (Συλλογή 1991, σ. I-5357).

31 — Το γεγονός ότι το Tribunale της Τεργέστης ζήτησε, εντούτοις, από, το Δικαστήριο την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως μπορεί να θεωρηθεί ότι οφείλεται στο γεγονός ότι το ίδιο το Δικαστήριο το παρότρυνε προς τούτο με την απόφασή του της 9ης Ιουνίου 1992.

21. Κατά τα λοιπά είναι κατά τη γνώμη μου πολύ αμφίβολο αν η εκ μέρους κράτους μέλους παράβαση διατάξεων της ΓΣΔΕ μπορεί να θεμελιώσει αξίωση αποζημιώσεως των οικείων επιχειρηματιών. Η προεκτεθείσα νομολογία του Δικαστηρίου ως προς το ζήτημα του άμεσου αποτελέσματος διατάξεων της ΓΣΔΕ στηρίζεται σε τελική ανάλυση στην εκτίμηση ότι παράβαση από επιμέρους συμβαλλόμενα μέρη δεν υπόκειται στον δικαστικό έλεγχο αλλά πρέπει αντιθέτως να αντιμετωπίζεται από τα οικεία συμβαλλόμενα μέρη ή από όλα τα συμβαλλόμενα μέρη από κοινού βάσει των προβλεπομένων στην ΓΣΔΕ μηχανισμών διευθετήσεως των διαφορών. Η διευθέτηση των διαφορών αυτών έχει επομένως επαφεθεί στα *συμβαλλόμενα μέρη*. Νομίζω ωστόσο ότι είναι προφανέστατο ότι η άποψη της εταιρίας Chiquita δεν συνάδει προς τα ανωτέρω. Εάν, σε περίπτωση παραβάσεως των διατάξεων της ΓΣΔΕ από κράτος μέλος, αναγνωριζόταν αξίωση αποζημιώσεως των οικείων επιχειρηματιών κατ' αυτού του κράτους μέλους, θα παρείχετο στους επιχειρηματίες αυτούς η δυνατότητα να προκαλέσουν — εμμέσως — την τήρηση των κανόνων της ΓΣΔΕ.

Αυτό βεβαίως δεν σημαίνει ότι αποκλείω το ενδεχόμενο να θεμελιώσει μία παράβαση των διατάξεων της ΓΣΔΕ σε εξαιρετικές περιπτώσεις υποχρέωση αποζημιώσεως των οικείων επιχειρηματιών. Εδώ, θα μπορούσε να αναφερθεί ιδίως η υποθετική περίπτωση κατά την οποία η Κοινότητα δεν κάνει χρήση σε παρόμοια κατάσταση των δυνατοτήτων που προβλέπει η ΓΣΔΕ για να απαλλαγεί από τις υποχρεώσεις της αλλά δέχεται να υποβληθεί η διαφορά σε ουδέτερο όργανο, πλην όμως αρνείται στη συνέχεια να συμμορφωθεί προς την απόφαση αυτή. Είναι εντούτοις αμφίβολο αν μπορεί να παρουσιαστεί μια τόσο ακραία περίπτωση,

εφόσον μπορεί να ληφθεί ως δεδομένο ότι η Κοινότητα και τα κράτη μέλη της πάντοτε ενεργούν έχοντας επίγνωση των υποχρεώσεων που υπέχουν από τη ΓΣΔΕ και δεν υποκύπτουν στον πειρασμό νοθεύσεως της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων με προστατευτικά μέτρα.

Πρέπει να προστεθεί ακόμη ότι οι παρατηρήσεις αυτές αφορούν αποκλειστικά την ΓΣΔΕ η οποία αποτελεί αντικείμενο εξετάσεως στην υπό κρίση περίπτωση. Δεν χρειάζεται να συζητηθούν εν προκειμένω οι συνέπειες που μπορεί να έχει η Συμφωνία περί ιδρύσεως της Παγκόσμιας Οργανώσεως Εμπορίου που υπογράφηκε στις 15 Απριλίου 1994.

22. Απλώς χάριν πληρότητας ας σημειωθεί ακόμη ότι η παραπομπή της εταιρίας Chiquita στην απόφαση Francovich είναι αλυσιτελής. Στην υπόθεση που αφορούσε η απόφαση εκείνη επρόκειτο για οδηγία, την οποία η Ιταλία δεν είχε μεταφέρει στο εσωτερικό της δίκαιο και η οποία αποσκοπούσε στην προστασία των εργαζομένων σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη τους. Όπως έκρινε το Δικαστήριο, οι διατάξεις της οδηγίας — πλην μιας (εν πάση περιπτώσει σημαντικής) εξαιρέσεως — πληρούσαν όλες τις προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται το άμεσο αποτέλεσμα κατά το κοινοτικό δίκαιο. Μόνον ο οφειλέτης των παροχών που αντιστοιχούν στις αξιώσεις που αναγνωρίζει η οδηγία δεν καθορίζεται δεσμευτικά, καθόσον η οδηγία παρέχει εν προκειμένω στα κράτη μέλη ευχέρεια επιλογής. Επομένως, η περίπτωση εκείνη δεν μπορεί να συγκριθεί με την υπό κρίση. Η έλλειψη άμεσου αποτελέσματος των διατάξεων της ΓΣΔΕ δεν οφείλεται στην έλλειψη ενός ουσιώδους μεταξύ άλλων χαρακτηριστικού αλλά έγκειται στην ίδια τη φύση των διατάξεων αυτών.

Διατάξεις της Συμβάσεως της Λομέ

Προκαταρκτική παρατήρηση

23. Προ της εξετάσεως του ζητήματος αν συγκεκριμένες διατάξεις των Συμβάσεων της Λομέ μπορούν να έχουν άμεσο αποτέλεσμα ενδείκνυται να καθοριστεί κατ' αρχάς ποια Σύμβαση της Λομέ θα μπορούσε να εφαρμοστεί στην υπό κρίση περίπτωση. Η πρώτη από τις αποκαλούμενες Συμβάσεις της Λομέ συνήφθη ως γνωστόν στις 28 Φεβρουαρίου 1975 [32]. Η Σύμβαση αυτή αντικαταστάθηκε αργότερα από τη Δεύτερη Σύμβαση της Λομέ που υπογράφηκε στις 31 Οκτωβρίου 1979 [33], την οποία αντικατέστησε η Τρίτη Σύμβαση της Λομέ της 8ης Δεκεμβρίου 1984 [34]. Επί του παρόντος ισχύει η Τέταρτη Σύμβαση της Λομέ που συνήφθη στις 15 Δεκεμβρίου 1989 [35]. Οι εισαγωγές για τις οποίες πρόκειται στην υπό κρίση περίπτωση πραγματοποιήθηκαν τον Απρίλιο του 1990 ή σε μεταγενέστερο χρόνο. Ορθώς η Γαλλική Κυβέρνηση παραπέμπει συναφώς στην απόφαση 2/90 του Συμβουλίου των Υπουργών ΑΚΕ-ΕΟΚ της 27ης Φεβρουαρίου 1990 [36] με την οποία ορίστηκε ότι μια σειρά διατάξεων της *Τέταρτης* Συμβάσεως της Λομέ — εν προκειμένω έχουσας

32 — Βλ. τον κανονισμό (ΕΟΚ) 199/76 του Συμβουλίου, της 30ής Ιανουαρίου 1976, για τη σύναψη της Συμβάσεως της Λομέ μεταξύ των κρατών ΑΚΕ και της ΕΟΚ (ΑΒΙ. L 25, σ. 1). Η σύμβαση έχει δημοσιευθεί ως παράρτημα του κανονισμού αυτού.

33 — Βλ. τον κανονισμό (ΕΟΚ) 3225/80 του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 1980, περί της συνάψεως της δευτέρας Συμβάσεως μεταξύ των κρατών ΑΚΕ και της ΕΟΚ, που υπογράφηκε στις 31 Οκτωβρίου 1979 στη Λομέ (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/022, σ. 103).

34 — Βλ. την απόφαση 86/125/ΕΟΚ, ΕΚΑΧ του Συμβουλίου και της Επιτροπής της 24ης Μαρτίου 1986, περί της συνάψεως της τρίτης Συμβάσεως μεταξύ των κρατών ΑΚΕ και της ΕΟΚ (ΕΕ L 86, σ. 1).

35 — Βλ. την απόφαση 91/400/ΕΚΑΧ, ΕΟΚ του Συμβουλίου και της Επιτροπής, της 25ης Φεβρουαρίου 1991, περί της συνάψεως της τέταρτης Συμβάσεως μεταξύ των κρατών ΑΚΕ και ΕΟΚ (ΕΕ L 229, σ. 1).

36 — ΕΕ L 84, σ. 2.

σημασία [37] — θα εφαρμόζονταν ήδη από την 1η Μαρτίου 1990. Επομένως, αυτές είναι οι διατάξεις που πρέπει να εξετασθούν εν προκειμένω. Εντούτοις, το σημείο αυτό δεν έχει ιδιαίτερη σημασία, καθόσον η Τρίτη Σύμβαση της Λομέ περιέχει σε μεγάλο βαθμό πανομοιότυπες διατάξεις.

Δυνατότητα άμεσου αποτελέσματος διατάξεων των Συμβάσεων της Λομέ

24. Τόσο η εταιρία Chiquita όσο και η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή λαμβάνουν ως βάση ότι οι διατάξεις των Συμβάσεων της Λομέ μπορούν να έχουν άμεσο αποτέλεσμα. Η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζει την αντίθετη άποψη, η οποία είναι προφανώς και η άποψη του αιτούντος δικαστηρίου. Το Δικαστήριο δεν έχει ακόμη αποφανθεί οριστικώς επί του ζητήματος αυτού. Στην υπόθεση *Razanatsimba* [38] επελήφθη το 1977 προδικαστικού ερωτήματος με το οποίο το εθνικό δικαστήριο ερωτούσε αν μια συγκεκριμένη διάταξη της Πρώτης Συμβάσεως της Λομέ είχε άμεσο αποτέλεσμα. Το Δικαστήριο δεν απάντησε ρητώς στο ερώτημα αυτό, αλλά αρκέστηκε να διαπιστώσει ότι δεν υπήρξε παράβαση της επίμαχης διατάξεως. Εντούτοις, η εταιρία Chiquita, η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή ορθώς παραπέμπουν συναφώς στην απόφαση του Δικαστηρίου επί της υποθέσεως *Bresciani* [39]. Στην περίπτωση εκείνη επρόκειτο για διάταξη της Συμφωνίας Συνδέσεως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και των συνδεδεμένων με την Κοινότητα αυτή αφρικανικών κρατών και της Μαγαδασκάρης — την αποκαλούμενη Δεύτερη Σύμβαση του Γιαουντέ [40] —, η οποία παρέπεμπε σε αντίστοιχες διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ. Το Δικαστήριο εξέθεσε ότι, για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα εάν η διάταξη αυτή έχει άμεσο αποτέλεσμα, πρέπει «να ερευνηθεί το πνεύμα, η οικονομία και το γράμμα της Συμβάσεως και της προαναφερθείσας διατάξεως» [41]. Στο πλαίσιο της έρευνας αυτής διαπίστωσε τα εξής:

«Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι η Σύμβαση δεν συνήφθη για να εξασφαλίσει ισότητα στις υποχρεώσεις που η Κοινότητα αναλαμβάνει έναντι των συνδεδεμένων κρατών, αλλά μάλλον (...) για να ευνοηθεί η ανάπτυξη των κρατών αυτών. Αυτή η έλλειψη ισορροπίας στις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει η Κοινότητα έναντι των συνδεδεμένων κρατών, η οποία εμπεριέχεται στην ίδια τη λογική του ειδικού χαρακτήρα της Συμβάσεως, δεν αποτελεί εμπόδιο για την αναγνώριση από την Κοινότητα του αμέσου αποτελέσματος ορισμένων από τις διατάξεις αυτές» [42].

Βάσει των σκέψεων αυτών το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η επίδικη διάταξη της Συμβάσεως του Γιαουντέ είχε άμεσο αποτέλεσμα.

37 — Πρβλ. το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β' (για τις διατάξεις περί εμπορικής συνεργασίας στο τρίτο μέρος, τίτλος Ι), και στοιχείο στ' (σχετικά με το πρωτόκολλο αριθ. 5 που αφορά τις μπανάνες), της αποφάσεως.

38 — Απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 1977, 65/77 (Συλλογή τόμος 1977, σ. 717).

39 — Απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 1976, 87/75 (Συλλογή τόμος 1976, σ. 57).

40 — Βλ. ως προς το σημείο αυτό την απόφαση 70/539/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 29ης Σεπτεμβρίου 1970 (ΑΒΙ. L 282, σ. 1). Το κείμενο της Δεύτερης Συμβάσεως του Γιαουντέ περιλαμβάνεται σε παράρτημα της αποφάσεως αυτής.

41 — Όπ.π. (υποσημείωση 39), σκέψη 16.

42 — Όπ.π. (υποσημείωση 39), σκέψεις 22 και 23.

25. Αυτή η έλλειψη ισορροπίας των εκάστοτε υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών υφίσταται επίσης και στις Συμβάσεις της Λομέ, πρόδρομοι των οποίων υπήρξαν οι Συμβάσεις του Γιαουντέ. Από την προπαρατεθείσα απόφαση συνάγεται ως εκ τούτου άμεσα ότι το γεγονός αυτό δεν εμποδίζει το ενδεχόμενο άμεσου αποτελέσματος διατάξεων των Συμβάσεων της Λομέ [43]. Για τον λόγο αυτό, επίσης, δεν με πείθει η αντίρρηση της Ιταλικής Κυβερνήσεως ότι οι Συμβάσεις της Λομέ δεν αποσκοπούσαν στη ρύθμιση του εμπορίου εντός μιας ενιαίας αγοράς, αλλά επιδίωκαν στην ουσία σκοπούς αναπτυξιακής πολιτικής. Το ίδιο ισχύει άλλωστε και για τις Συμβάσεις του Γιαουντέ, οι διατάξεις των οποίων — όπως προκύπτει από την ανωτέρω αναφερθείσα απόφαση — μπορούν να έχουν άμεσο αποτέλεσμα. Η Ιταλική Κυβέρνηση επισημαίνει τέλος ότι οι Συμβάσεις της Λομέ περιλαμβάνουν διατάξεις για τη διευθέτηση των διαφορών μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, κατά τις οποίες οι διαφορές αυτές πρέπει να υποβάλλονται στο Συμβούλιο των Υπουργών ή στην Επιτροπή των Πρέσβεων [44]. Ενόψει του γεγονότος αυτού αποκλείεται να αναγνωριστεί στις διατάξεις των Συμβάσεων αυτών άμεσο αποτέλεσμα. Στο επιχείρημα αυτό πρέπει να αντιταχθεί ότι και η Δεύτερη Σύμβαση του Γιαουντέ περιελάμβανε παρεμφερή διάταξη [45].

26. Επομένως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι διατάξεις των Συμβάσεων της Λομέ *μπορούν* να παράγουν άμεσο αποτέλεσμα. Δεν μπορεί να δοθεί γενική απάντηση στο ερώτημα αν τούτο όντως συμβαίνει. Αντιθέτως, τούτο εξαρτάται εν προκειμένω «μόνον από την φύση της υποχρεώσεως για την οποία πρόκειται στη συγκεκριμένη περίπτωση» [46].

Οι διατάξεις του τρίτου μέρους, τίτλος Ι, κεφάλαιο 1, και το άρθρο 1 του πρωτοκόλλου αριθ. 5 για τις μπανάνες της Τέταρτης Συμβάσεως της Λομέ

27. Οι μετέχοντες της παρούσας διαδικασίας διατύπωσαν τις απόψεις τους επί σειράς διατάξεων της Τέταρτης Συμβάσεως της Λομέ, οι οποίες, κατ' αυτούς, έχουν σημασία για την απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα. Από τις διατάξεις αυτές είναι προφανώς άνευ σημασίας μόνον το άρθρο 168, παράγραφος 1, της Συμβάσεως, κατά το οποίο τα προϊόντα καταγωγής των κρατών ΑΚΕ εισάγονται στην Κοινότητα άνευ δασμών και φόρων ισοδυνάμου αποτελέσματος. Όπως έχει ήδη αναφερθεί στην αρχή, το Δικαστήριο, κατά πάγια νομολογία, έχει χαρακτηρίσει τον επίμαχο φόρο καταναλώσεως ως *εσωτερικό φόρο* και όχι

43 — Στο συμπέρασμα αυτό είχε ήδη καταλήξει ο γενικός εισαγγελέας Reischl στις προτάσεις της 9ης Νοεμβρίου 1977 που ανέπτυξε στην υπόθεση Razanatsimba (Συλλογή τόμος 1977, σ. 727, 728).

44 — Βλ. άρθρα 352 επ. της Τέταρτης Συμβάσεως της Λομέ.

45 — Κατά το άρθρο 53 της συμβάσεως αυτής, οι διαφορές έπρεπε να υποβάλλονται στο αποκαλούμενο συμβούλιο συνδέσεως (βλ. περί αυτού το άρθρο 42 της Συμβάσεως). Σε περίπτωση που το συμβούλιο αυτό δεν κατέληγε σε φιλική διευθέτηση, μπορούσε να επιληφθεί του θέματος διαιτητικό δικαστήριο.

46 — Όπως ήδη εξέθεσε ο γενικός εισαγγελέας Reischl στις προτάσεις που ανέπτυξε στην υπόθεση Razanatsimba, όπ.π. (υποσημείωση 43), σ. 728 επ.

ως δασμό ισοδυνάμου αποτελέσματος, οπότε η ανωτέρω διάταξη δεν τυγχάνει εν προκειμένω εφαρμογής [47].

28. Χάριν πληρότητας παρατίθενται κατ' αρχάς εν προκειμένω οι λοιπές διατάξεις οι οποίες εξετάστηκαν κατά την παρούσα διαδικασία.

Πρόκειται κατ' αρχάς για το άρθρο 169, παράγραφος 1, της Συμβάσεως, το οποίο ορίζει τα εξής:

«Η Κοινότητα δεν επιβάλλει ποσοτικούς περιορισμούς ή μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος κατά τις εισαγωγές προϊόντων καταγωγής κρατών ΑΚΕ.»

Η διάταξη αυτή περιλαμβάνεται — όπως το ήδη αναφερθέν άρθρο 168 — στον τίτλο Ι, κεφάλαιο 1, του τρίτου μέρους, της Συμβάσεως. Το κεφάλαιο αυτό φέρει τον τίτλο «Γενικό Καθεστώς των Συναλλαγών». Κατά το άρθρο 177, παράγραφος 1, η Κοινότητα δύναται να λάβει ή να εξουσιοδοτήσει το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος να λάβει μέτρα διασφαλίσεως, αν «η εφαρμογή του παρόντος κεφαλαίου προκαλεί σοβαρές διαταραχές σε έναν τομέα οικονομικής δραστηριότητας της Κοινότητας ή ενός ή περισσοτέρων κρατών μελών, ή θέτει σε κίνδυνο την εξωτερική τους οικονομική σταθερότητα ή αν ανακύψουν δυσχέρειες που υπάρχει κίνδυνος να προκαλέσουν επιδείνωση σε έναν τομέα δραστηριότητας της Κοινότητας ή μιας περιοχής της». Το άρθρο 177, παράγραφος 2, της Συμβάσεως ορίζει τα εξής:

«Η Κοινότητα και τα κράτη μέλη της αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μην εφαρμόζουν άλλα μέσα για λόγους προστατευτισμού, ή για να παρεμποδίσουν διαρθρωτικές εξελίξεις. Η Κοινότητα δεν προσφεύγει σε μέτρα διασφαλίσεως με παρεμφερές αποτέλεσμα.»

Κατά το άρθρο 183 της Συμβάσεως, τα συμβαλλόμενα μέρη συμφωνούν «επί των στόχων που αναφέρονται στο πρωτόκολλο 5» προκειμένου να επιτρέψουν τη βελτίωση των συνθηκών παραγωγής και εμπορίας των μπανανών καταγωγής ΑΚΕ. Το άρθρο 1 του εν λόγω πρωτοκόλλου αριθ. 5 για τις

47 — Μόνο εν παρόδω θα ήθελα να παρατηρήσω ότι στις προτάσεις που ανέπτυξα στις 16 Οκτωβρίου 1986 ως γενικός εισαγγελέας στην προαναφερθείσα (υποσημείωση 3) υπόθεση Co-Frutta υποστήριξα την άποψη ότι ο ιταλικός φόρος καταναλώσεως επί των μπανανών δεν αποτελεί εσωτερικό φόρο υπό την έννοια του άρθρου 95 της Συνθήκης ΕΚ, αλλά πρέπει να καταταγεί στην κατηγορία των επιβαρύνσεων ισοδυνάμου αποτελέσματος προς δασμούς κατά τα άρθρα 9 και 12 της Συνθήκης ΕΚ (Συλλογή 1987, σ. 2095, 2100). Την άποψη αυτή επιβεβαίωσα ακόμα μια φορά με τις προτάσεις που ανέπτυξα στις 13 Δεκεμβρίου 1991 στην προαναφερθείσα (υποσημείωση 8) υπόθεση Simba (Συλλογή 1992, σ. I-3732). Κατά τη γνώμη μου, μπορεί αβίαστα να θεωρηθεί ακόμη και σήμερα ότι πρέπει να δοθεί προτίμηση στην προσέγγιση αυτή. Θα καθιστούσε άλλωστε πολύ απλή τη λύση της υπό κρίση περιπτώσεως, καθόσον το — τότε σχετικό — άρθρο 168, παράγραφος 1, της Συμβάσεως παρουσιάζει μεγάλες ομοιότητες με τα άρθρα 9 και 12 της Συνθήκης ΕΚ και, κατά την άποψή μου, μπορεί να θεωρηθεί απολύτως ως αμέσου αποτελέσματος. Για να παραφράσω όμως ένα παλιό ρητό: curia locuta, causa finita.

μπανάνες (στο εξής: πρωτόκολλο για τις μπανάνες) ορίζει τα εξής:

«Όσον αφορά τις εξαγωγές των μπανανών του στις αγορές της Κοινότητας κανένα κράτος ΑΚΕ δεν θα βρεθεί σε λιγότερο ευνοϊκή θέση απ' ό,τι στο παρελθόν ή στο παρόν, όσον αφορά την πρόσβασή του στις παραδοσιακές αγορές του και τα πλεονεκτήματά του στις αγορές αυτές.»

Το άρθρο 177, παράγραφος 2, της Συμβάσεως

29. Στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας το μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσίαζε κατ' αρχάς το *άρθρο 177, παράγραφος 2,* της Συμβάσεως.

30. Η εταιρία Chiquita εκφράζει την άποψη ότι η διάταξη αυτή έχει άμεσο αποτέλεσμα. Είναι ακριβής, σαφής και ανεπιφύλακτη και απαγορεύει στην Κοινότητα και στα κράτη μέλη της να εφαρμόζουν προστατευτικά μέτρα στις εισαγωγές από κράτη ΑΚΕ. Όπως όμως έχει ήδη κρίνει το Δικαστήριο, ο επίδικος φόρος αποτελεί ένα τέτοιο προστατευτικό μέτρο. Εν αντιθέσει προς το άρθρο 95 της Συνθήκης ΕΚ, στο άρθρο 177, παράγραφος 2, της Συμβάσεως δεν μνημονεύονται πράγματι ρητώς οι εσωτερικοί φόροι. Εντούτοις, η διάταξη αυτή είναι γενικού χαρακτήρα και ισχύει επομένως και για τους εσωτερικούς φόρους. Εάν η άποψη αυτή δεν γινόταν δεκτή, η διάταξη αυτή θα στερούνταν της πρακτικής της αποτελεσματικότητας, καθόσον οι λοιπές μορφές δυνατών προστατευτικών μέτρων — δασμοί και επιβαρύνσεις ισοδυνάμου αποτελέσματος, αφενός, και ποσοτικοί περιορισμοί ή μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος, αφετέρου — απαγορεύονται ήδη με άλλες διατάξεις της Συμβάσεως (ήτοι με τα μόλις προαναφερθέντα άρθρα 168, παράγραφος 1, και 169, παράγραφος 1). Επομένως, ως μόνο δυνατό ρυθμιστικό πεδίο του άρθρου 177, παράγραφος 2, παραμένουν κατ' ουσίαν οι εσωτερικοί φόροι. Περαιτέρω, στην απόφασή του στην υπόθεση Simba το Δικαστήριο αναφέρθηκε ακριβώς στη διάταξη αυτή (και στην αντίστοιχη διάταξη της Τρίτης Συμβάσεως της Λομέ), όταν έκανε λόγο για διατάξεις διεθνών συμβάσεων οι οποίες ασκούσαν ενδεχομένως επιρροή για την κρίση της νομιμότητας του επίδικου φόρου. Κατά την άποψη της εταιρίας Chiquita, το Δικαστήριο με την απόφαση μάλιστα αυτή έκρινε ήδη δεσμευτικά ότι ο επίδικος φόρος συνιστά παράβαση της διατάξεως αυτής.

31. Όλοι οι λοιποί μετέχοντες της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου — η Ιταλική Κυβέρνηση, η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή — είναι τουναντίον της απόψεως ότι το άρθρο 177, παράγραφος 2, της Συμβάσεως δεν έχει άμεσο αποτέλεσμα ή τουλάχιστον ότι στην υπό κρίση περίπτωση δεν συντρέχει παράβασή του.

32. Δεν είναι εύκολο να δοθεί απάντηση στο ζήτημα που ανέκυψε συναφώς. Μια ένδειξη σχετικώς παρέχει ήδη το γεγονός ότι, κατά τα στοιχεία (καθόσον δεν αμφισβητούνται) της εταιρίας Chiquita, στο πλαίσιο των

προπαρασκευαστικών εργασιών για τον ιταλικό νόμο με τον οποίο καταργήθηκε ο επίδικος φόρος το 1990, αναφέρθηκαν μεταξύ άλλων, προς θεμελίωση της καταργήσεως αυτής οι υποχρεώσεις που έχουν αναληφθεί έναντι των κρατών ΑΚΕ, ενώ η Ιταλική Κυβέρνηση στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας αμφισβητεί ακριβώς ότι ο φόρος αυτός συνιστά παράβαση των Συμβάσεων της Λομέ. Το γεγονός αυτό είναι βεβαίως άνευ σημασίας για την ερμηνεία της Συμβάσεως της Λομέ από το Δικαστήριο.

33. Πρέπει να συμφωνήσω με την εταιρία Chiquita ότι η άποψη που υποστηρίζει συνάδει προς το γράμμα της διατάξεως. Δεν είναι πειστική η προσπάθεια της Ιταλικής Κυβερνήσεως να διακρίνει μεταξύ προστατευτικών φόρων όπως ο επίδικος εν προκειμένω ιταλικός φόρος καταναλώσεως, αφενός, και μέτρων που λαμβάνονται «για λόγους προστατευτισμού» υπό την έννοια του άρθρου 177, παράγραφος 2, της Συμβάσεως, αφετέρου. Ένα μέτρο το οποίο προστατεύει «μόνον» έναν μεμονωμένο επιχειρηματία ή έναν μεμονωμένο κλάδο είναι από τη φύση του εξίσου προστατευτικό με ένα μέτρο το οποίο αποσκοπεί στο να διασφαλίσει το σύνολο της οικονομίας ενός κράτους από αλλοδαπό ανταγωνισμό. Κατά την άποψή μου η ανωτέρω διάταξη καλύπτει τον προστατευτισμό σε όλες τις εκφάνσεις του.

Εντούτοις, είναι αμφίβολο αν μπορεί καν να αναγνωριστεί στο άρθρο 177, παράγραφος 2, της Συμβάσεως άμεσο αποτέλεσμα. Η αντίρρηση της Γαλλικής Κυβερνήσεως που συνίσταται στο ότι με τις Συμβάσεις της Λομέ επιδιώκονταν άλλοι σκοποί απ' ό,τι με τη Συνθήκη ΕΚ και ότι αυτές ρύθμιζαν μόνο διακρατικές σχέσεις δεν είναι πράγματι βάσιμη, καθόσον το Δικαστήριο — όπως ήδη ανέφερα [48] — έχει ήδη αναγνωρίσει, ανεξαρτήτως της αντιρρήσεως αυτής, τη δυνατότητα άμεσου αποτελέσματος διατάξεων των Συμβάσεων του Γιαουντέ (οι οποίες είναι παρεμφερείς προς τις Συμβάσεις της Λομέ). Εντούτοις, από τη σύγκριση με την — κατά πολύ ακριβέστερη — διατύπωση του άρθρου 95, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι στην υπό κρίση περίπτωση πρόκειται για διάταξη με προγραμματικό απλώς χαρακτήρα.

34. Σε τελική ανάλυση πάντως το ζήτημα αυτό δεν είναι αποφασιστικής σημασίας. Κατά την άποψή μου, πράγματι, το άρθρο 177, παράγραφος 2, της Συμβάσεως *δεν* έχει οπωσδήποτε την έννοια την οποία του αποδίδει η εταιρία Chiquita. Δεν αμφισβητείται ότι η Τέταρτη Σύμβαση της Λομέ (όπως και οι προηγούμενες Συμβάσεις της Λομέ) δεν περιέχει καμία διάταξη, αφορώσα ρητώς εσωτερικούς φόρους. Επομένως, ενώ η Σύμβαση περιλαμβάνει στα άρθρα 168, παράγραφος 1, και 169, παράγραφος 1, διατάξεις οι οποίες είναι παρεμφερείς προς τα άρθρα 9 και 12 και προς το άρθρο 30 της Συνθήκης ΕΚ, δεν υφίσταται διάταξη παρεμφερής προς το άρθρο 95 της Συνθήκης ΕΚ, η οποία να αναφέρεται ρητώς σε εσωτερικούς φόρους.

35. Η άποψη ότι το άρθρο 177, παράγραφος 2, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι συνιστά μια τέτοια διάταξη προσκρούει σε σκέψεις που ανάγονται στην *οικονομία* της

48 — Βλ. ανωτέρω, σημείο 24 και επ.

ρυθμίσεως. Οι υπόλοιπες παράγραφοι του άρθρου αυτού αφορούν *μέτρα διασφαλίσεως* τα οποία επιτρέπονται κατ' εξαίρεση για την περίπτωση ιδιαιτέρως σοβαρών προβλημάτων. Άλλωστε, και το άρθρο 177, παράγραφος 2, *δεύτερη φράση*, αναφέρεται σε τέτοια μέτρα διασφαλίσεως. Η διάταξη που πρέπει να εξετασθεί εν προκειμένω αφορά επομένως ένα πρόβλημα γενικής φύσεως. Κατά συνέπεια, είναι εντελώς απίθανο να περιέλαβαν η Κοινότητα και τα κράτη ΑΚΕ μια ρύθμιση για εσωτερικούς φόρους ακριβώς σε μια τέτοια διάταξη, πολλώ δε μάλλον χωρίς να αναφέρουν καν εν προκειμένω την έννοια του εσωτερικού φόρου. Δεν μπορώ βέβαια να συμμεριστώ την άποψη της Επιτροπής, ότι η ερμηνεία που προτείνει η εταιρία Chiquita θα είχε ως συνέπεια να θεωρηθούν περιττά τα άρθρα 168, παράγραφος 1, και 169, παράγραφος 1, της Συμβάσεως, καθόσον τα άρθρα αυτά αφορούν δασμούς ή επιβαρύνσεις ισοδυνάμου αποτελέσματος, αφενός, και ποσοτικούς περιορισμούς και μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος, αφετέρου, που αποτελούν κατ' εξοχήν προστατευτικά μέτρα. Όπως γνωρίζουμε από την πλούσια νομολογία σχετικά με τα άρθρα 9, 12 και 30 της Συνθήκης ΕΚ, οι διατάξεις αυτές καλύπτουν επίσης μεγάλο αριθμό μέτρων, ως προς τα οποία δεν υπάρχει καμία πρόθεση προστατευτισμού. Εντούτοις, μια ρύθμιση με το περιεχόμενο που προτείνει η εταιρία Chiquita φαίνεται απρόσφορη σε μια διάταξη περί μέτρων διασφαλίσεως ενόψει της οικονομίας της διατάξεως αυτής.

Επιπλέον, ορθότατα η Ιταλική Κυβέρνηση επισημαίνει ότι μπορεί βάσιμα να θεωρηθεί ότι η Κοινότητα και τα κράτη ΑΚΕ θα είχαν επιλέξει διατύπωση παρεμφερή προς τη διατύπωση του άρθρου 95 της Συνθήκης ΕΚ όπως η διατύπωση που υπάρχει σε άλλες συμβάσεις της Κοινότητας με τρίτα κράτη, στην περίπτωση κατά την οποία θα ήθελαν να συμπεριλάβουν στις Συμβάσεις της Λομέ μια διάταξη για εσωτερικούς φόρους. Παραπέμπει συναφώς στο άρθρο 9, παράγραφος 1, της Συμφωνίας μεταξύ της Κοινότητας και του Ισραήλ της 11ης Μαΐου 1975 [49], στο άρθρο 33, παράγραφος 1, της Συμφωνίας Συνεργασίας ΕΟΚ-Μαρόκου της 27ης Απριλίου 1976 [50] και στο άρθρο 32, παράγραφος 1, της Συμφωνίας Συνεργασίας με την Τυνησία της 25ης Απριλίου 1976 [51]. Δεδομένου ότι οι διατάξεις αυτές είναι παρεμφερείς παρατίθεται εν προκειμένω μόνον η σχετική διάταξη της Συμφωνίας με το Ισραήλ, η οποία ορίζει τα εξής:

«Τα συμβαλλόμενα μέρη απέχουν από κάθε μέτρο ή πρακτική εσωτερικής φορολογικής φύσεως, που καθιερώνει άμεσα ή έμμεσα διάκριση μεταξύ των προϊόντων του ενός συμβαλλομένου μέρους και των ομοίων προϊόντων καταγωγής του άλλου συμβαλλομένου μέρους.»

Η διάταξη αυτή ομοιάζει καταφανώς προς τη διάταξη του άρθρου 95, *πρώτο εδάφιο*, της Συνθήκης ΕΚ. Είναι χαρακτηριστικό ότι στις Συμβάσεις αυτές δεν απαντά διάταξη αντίστοιχη προς τη διάταξη του άρθρου 95, *δεύτερο εδάφιο*, της Συνθήκης ΕΚ. Η Σύμβαση της Λομέ, που πρέπει να ληφθεί υπόψη στην υπό κρίση περίπτωση, δεν περιλαμβάνει διάταξη παρεμφερή *ούτε* προς το άρθρο 95, πρώτο εδάφιο, *ούτε* προς το άρθρο 95, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ, η οποία να αναφέρεται εξίσου σαφώς

49 — Βλ. επιπλέον τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1274/75 του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 1975, περί συνάψεως συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και του κράτους του Ισραήλ (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/007, σ. 24).

50 — Βλ. συναφώς τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2211/78 του Συμβουλίου, της 26ης Σεπτεμβρίου 1978 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/010, σ. 130).

51 — Βλ. συναφώς τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2212/78 του Συμβουλίου, της 26ης Σεπτεμβρίου 1978 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/011, σ. 3).

σε εσωτερικούς φόρους. Επομένως, και το γεγονός αυτό συνηγορεί υπέρ του ότι το άρθρο 177, παράγραφος 2, της Τέταρτης Συμβάσεως της Λομέ δεν πρέπει να έχει το περιεχόμενο που θέλει να του προσδώσει η εταιρία Chiquita. Πέραν αυτού, η άποψη της εταιρίας Chiquita θα ξένιζε για έναν ακόμη λόγο, αν η Σύμβαση περιελάμβανε στην περίπτωση αυτή μια διάταξη, που να αντιστοιχούσε στο άρθρο 95, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ καμία όμως με περιεχόμενο παρόμοιο προς το περιεχόμενο του άρθρου 95, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ.

των μέτρων διασφαλίσεως την ακόλουθη παράγραφο 2:

«Η Κοινότητα και τα κράτη μέλη της αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μην εφαρμόζουν μέτρα διασφαλίσεως ή άλλα μέσα από λόγους προστατευτισμού ή για να παρεμποδίσουν διαρθρωτικές εξελίξεις.»

Η αντίστοιχη διάταξη της Τρίτης Συμβάσεως της Λομέ του 1984 — άρθρο 139, παράγραφος 2 — είχε την ίδια διατύπωση.

36. Οι εν λόγω ενδοιασμοί όσον αφορά την άποψη της εταιρίας Chiquita, οι οποίοι αντλούνται από την οικονομία της Συμβάσεως στηρίζονται επίσης σε στοιχεία τα οποία προκύπτουν από *το ιστορικό θεσπίσεως του νόμου* — καθόσον μπορούμε να παρακολουθήσουμε την εξέλιξή του.

Επομένως, η διάταξη που πρέπει να εξεταστεί στην υπό κρίση περίπτωση περιελήφθη στη Σύμβαση της Λομέ για πρώτη φορά εκ των υστέρων [53]. Το γεγονός ότι η ρύθμιση αυτή περιελήφθη στη διάταξη περί μέτρων διασφαλίσεως, όπου και παρέμεινε στη συνέχεια, μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει την έννοια ότι η ρύθμιση εκλήφθηκε ως ανήκουσα στην κατηγορία των μέτρων διασφαλίσεως. Εάν με τη διάταξη επρόκειτο να επιδιωχθεί ο σκοπός τον οποίο υποθέτει η εταιρία Chiquita, θα είχε λογικά τοποθετηθεί στην ίδια θέση από πλευράς ιεραρχίας κανόνων δικαίου και θα είχε θεσπισθεί ως αυτοτελής διάταξη παράλληλα με τις αντίστοιχες των άρθρων 9, 12 και 30 της Συνθήκης ΕΚ διατάξεις της Συμβάσεως.

Διαπιστώνεται πράγματι ότι η Πρώτη Σύμβαση της Λομέ του 1975 δεν περιελάμβανε διάταξη παρεμφερή προς το εν ισχύι άρθρο 177, παράγραφος 2 [52]. Για πρώτη φορά η Δεύτερη Σύμβαση της Λομέ του 1979 περιέλαβε στο άρθρο 12 που αφορά το ζήτημα

52 — Βλ. το άρθρο 10 της Πρώτης Συμβάσεως της Λομέ, όπ.π. (υποσημείωση 32).

53 — Η διάταξη της Τέταρτης Συμβάσεως του Λομέ που πρέπει να εξετασθεί στην υπό κρίση περίπτωση έχει περιεχόμενο κάπως διαφορετικό από το περιεχόμενο των διατάξεων που προηγήθηκαν αυτής στη Δεύτερη και την Τρίτη Σύμβαση της Λομέ. Η αλλαγή αυτή αποσκοπούσε ενδεχομένως στη διασαφήνιση της έννοιας της διατάξεως. Από απόψεως περιεχομένου δεν διακρίνω καμία διαφορά μεταξύ των δύο διατυπώσεων.

37. Στην περίπτωση εντούτοις κατά την οποία υφίστανται ενδεχομένως ακόμη αμφιβολίες, θα αρκούσε για την εξάλειψή τους μια πρόχειρη ανάγνωση της ήδη αναφερθείσας Δεύτερης Συμβάσεως του Γιαουντέ. Στη σύμβαση αυτή απαντά — στο άρθρο 5 — μια ρητή διάταξη για τους εσωτερικούς φόρους, η οποία ορίζει τα εξής:

«Ανεξαρτήτως των ειδικών διατάξεων της Συμβάσεως αυτής, κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος απέχει από μέτρα ή πρακτικές που έχουν τον χαρακτήρα εσωτερικών φόρων οι οποίοι αμέσως ή εμμέσως συνεπάγονται διαφορετική μεταχείριση των προϊόντων του και ομοειδών προϊόντων καταγωγής των άλλων Συμβαλλομένων Μερών.»

Η Σύμβαση αυτή — πρόδρομος των Συμβάσεων της Λομέ — περιλαμβάνει επομένως μια διάταξη της οποίας πρότυπο είναι το άρθρο 95, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ. Το γεγονός ότι στο «γενικό καθεστώς των συναλλαγών» των Συμβάσεων της Λομέ δεν απαντά ανάλογη διάταξη μπορεί να εκληφθεί ως συνειδητή απόφαση να εξαιρεθεί ο τομέας αυτός από το πεδίο εφαρμογής του καθεστώτος αυτού και να παραμείνει αποκλειστικά στην αρμοδιότητα της Κοινότητας και των κρατών μελών της (και των κρατών ΑΚΕ). Εφόσον αυτό πρέπει να γίνει δεκτό όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 95, *πρώτο εδάφιο,* το ίδιο πρέπει κατά μείζονα λόγο να ισχύει και όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 95, *δεύτερο εδάφιο,* ως προς το οποίο παρεμφερής διάταξη δεν περιέχεται ούτε στη Δεύτερη Σύμβαση του Γιαουντέ ούτε στις Συμβάσεις της Λομέ.

38. Ενόψει των σκέψεων αυτών τίθεται βεβαίως το ζήτημα της πραγματικής σημασίας του άρθρου 177, παράγραφος 2, της Συμβάσεως. Μια αναδρομή στην μέχρι τώρα εξέλιξη επιτρέπει τη διαπίστωση ότι κατά τη διάρκεια ισχύος της Πρώτης Συμβάσεως της Λομέ η Κοινότητα ουδόλως έκανε χρήση της δυνατότητας λήψεως μέτρων διασφαλίσεως [54]. Τα κράτη ΑΚΕ ζήτησαν εντούτοις επιμόνως να αρθεί πλήρως η δυνατότητα αυτή. Η Κοινότητα ωστόσο αρνήθηκε να ικανοποιήσει το αίτημα αυτό [55]. Ενόψει των δεδομένων αυτών, η άποψη της Επιτροπής ότι σκοπός της διατάξεως — που απαντά για πρώτη φορά στη Δεύτερη Σύμβαση της Λομέ — είναι να εξασφαλιστεί στα κράτη ΑΚΕ ότι η Κοινότητα και τα κράτη μέλη της λαμβάνουν μέτρα διασφαλίσεως μόνον στις περιπτώσεις που προβλέπονται ρητά από τη Σύμβαση και ότι σε καμία περίπτωση δεν θα γίνει κατάχρηση των μέτρων αυτών για προστατευτικούς σκοπούς, φαίνεται από πολλές απόψεις εύλογη. Επιπλέον, έπρεπε να διευκρινιστεί ότι δεν θα χρησιμοποιούνταν κανένα άλλο μέσο το οποίο εξυπηρετεί σκοπούς προστατευτισμού ή επιδιώκει να παρεμποδίσει διαρθρωτικές εξελίξεις. Τούτο εξηγεί γιατί η διάταξη περιελήφθη στο άρθρο περί μέτρων διασφαλίσεως ως δεύτερη παράγραφος, αμέσως μετά τη διάταξη με την οποία επιτρέπονται τέτοια μέτρα διασφαλίσεως. Επομένως, η διάταξη έχει απλώς προγραμματικό χαρακτήρα και εν πάση περιπτώσει δεν διευρύνει τις υποχρεώσεις τις οποίες έχει αναλάβει η

54 — Jean Raux: Les accords externes de la CEE. Originalités de Lomé II, στο: *Revue du droit européen,* 1980, σ. 694, 699.

55 — Βλ. συναφώς Giorgio Maganza: *La convention de Lomé,* στο: Jacques Megret, Michel Waelbroeck, Jean-Victor Louis, Daniel Vignes, Jean-Louis Dewost (εκδόσεις), *Le Droit de la Communauté économique européenne,* τόμος 13, Βρυξέλλες 1990, σ. 408.

Κοινότητα στο πλαίσιο των ουσιαστικών διατάξεων της Συμβάσεως σχετικά με την πρόσβαση στην αγορά εμπορευμάτων από κράτη ΑΚΕ.

39. Επομένως, το άρθρο 177, παράγραφος 2, της Συμβάσεως δεν τυγχάνει εφαρμογής στην υπό κρίση περίπτωση. Κατά συνέπεια, παρέλκει η εξέταση του ζητήματος του αμέσου αποτελέσματος της διατάξεως αυτής. Ούτως ή άλλως, σύμφωνα με τα ανωτέρω δεν πρέπει να αναγνωρισθεί τέτοιο αποτέλεσμα.

Το άρθρο 169, παράγραφος 1, της Συμβάσεως

40. Για την περίπτωση κατά την οποία το Δικαστήριο δεν θα δεχόταν την άποψη της εταιρίας Chiquita όσον αφορά το άρθρο 177, παράγραφος 2, της Συμβάσεως, η εταιρία Chiquita υποστηρίζει ότι ο επίδικος φόρος συνιστά τότε παράβαση του *άρθρου 169, παράγραφος 1,* της Συμβάσεως, το οποίο έχει άμεση εφαρμογή. Η καλοδιατυπωμένη επιχειρηματολογία στην οποία στηρίζεται η άποψη αυτή και την οποία ανέπτυξε με μεγάλη δεξιοτεχνία κατά την προφορική διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου ο εκπρόσωπος της εταιρίας Chiquita θεμελιώνεται στη σκέψη ότι το άρθρο 30 της Συνθήκης ΕΚ συνιστά γενική διάταξη, η οποία καλύπτει κατ' ουσίαν όλα τα εμπόδια της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Επομένως, ισχύει όντως και για εκείνα τα εμπόδια στο εμπόριο τα οποία προκύπτουν από την επιβολή εσωτερικών φόρων. Το ότι στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚ τα αμέσως προαναφερθέντα πραγματικά περιστατικά δεν αξιολογούνται εντούτοις βάσει του άρθρου 30 οφείλεται στο ότι η Συνθήκη ΕΚ περιλαμβάνει στο άρθρο 95 ειδική διάταξη για τις περιπτώσεις αυτές. Η εταιρία Chiquita επικαλείται συναφώς μεγάλο αριθμό εγκρίτων συγγραφέων τις απόψεις των οποίων — για λόγους που θα εκθέσω αμέσως — δεν θα εξετάσω ενδελεχώς, καθώς και, ιδίως, την απόφαση του Δικαστηρίου της 22ας Σεπτεμβρίου 1988, στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ιρλανδίας [56]. Πράγματι, το Δικαστήριο έκρινε στην υπόθεση αυτή ότι το άρθρο 30 της Συνθήκης ΕΚ έχει ως σκοπό: «την εξάλειψη όλων των μέτρων των κρατών μελών τα οποία εμποδίζουν τις εισαγωγές στο πλαίσιο του ενδοκοινοτικού εμπορίου, είτε τα μέτρα αυτά αφορούν άμεσα την κυκλοφορία των εισαγομένων εμπορευμάτων είτε έχουν εμμέσως ως αποτέλεσμα να εμποδίζουν την εμπορία των προϊόντων τα οποία προέρχονται από άλλα κράτη μέλη. Το γεγονός ότι ορισμένα από αυτά τα εμπόδια πρέπει να θεωρούνται υπό το φως των ειδικών διατάξεων της Συνθήκης, όπως το άρθρο 95 σχετικά με τις φορολογικές διακρίσεις, δεν επιδρά καθόλου επί του γενικού χαρακτήρα των απαγορεύσεων του άρθρου 30» [57].

Κατά την άποψη της εταιρίας Chiquita το άρθρο 169, παράγραφος 1, της Συμβάσεως της Λομέ περιλαμβάνει διάταξη αντίστοιχη προς το άρθρο 30. Καθόσον όμως η Σύμβαση — πράγμα το οποίο έπρεπε να λάβει ως βάση στο πλαίσιο του επικουρικού αυτού ισχυρισμού — δεν περιλαμβάνει καμία διάταξη παράλληλη προς τη διάταξη του άρθρου 95 της Συνθήκης ΕΚ, τίποτε δεν εμποδίζει να χρησιμοποιηθεί η αντίστοιχη

56 — Υπόθεση 45/87, Συλλογή 1988, σ. 4929.
57 — Όπ.π. (υποσημείωση 56), σκέψη 16.

προς το άρθρο 30 της Συνθήκης ΕΚ διάταξη, ο επικουρικός χαρακτήρας της οποίας πρέπει κατά συνέπεια να ασκεί εν προκειμένω επιρροή. Επομένως, ελλείψει ειδικής διατάξεως, ο επίδικος φόρος πρέπει να κριθεί βάσει του άρθρου 169, παράγραφος 1, της Συμβάσεως και — δεδομένου ότι επηρεάζει την ελεύθερη εισαγωγή μπανανών από κράτη μέλη ΑΚΕ — να θεωρηθεί ασυμβίβαστος προς τη διάταξη αυτή [58].

41. Η Επιτροπή και η Ιταλική Κυβέρνηση αντικρούουν τη θεώρηση αυτή. Εν προκειμένω, στηρίζονται συναφώς κατ' ουσίαν στην απόφαση του Δικαστηρίου της 4ης Απριλίου 1968 στην υπόθεση Fink-Frucht [59], με την οποία το Δικαστήριο δέχτηκε την άποψη ότι ένας φόρος δεν μπορεί να υπάγεται ταυτοχρόνως στο άρθρο 30 και στο άρθρο 95 [60].

42. Είμαι της γνώμης ότι πολλά στοιχεία συνηγορούν υπέρ της απόψεως την οποία υποστηρίζει η εταιρία Chiquita όσον αφορά την ερμηνεία της *Συνθήκης ΕΚ*. Η μόλις προπαρατεθείσα απόφαση του Δικαστηρίου αβίαστα μπορεί να θεωρηθεί ότι εναρμονίζεται με την άποψη αυτή, αν ληφθεί υπόψη ότι το Δικαστήριο έλαβε ως βάση την υφισταμένη νομική κατάσταση κατά την οποία ένας συγκεκριμένος φόρος πράγματι πρέπει να κρίνεται είτε βάσει του άρθρου 30 είτε βάσει του άρθρου 95 — όχι όμως και βάσει των δύο διατάξεων ταυτοχρόνως — οπότε το άρθρο 95 της Συνθήκης ΕΚ πρέπει να θεωρηθεί ως lex specialis. Το γεγονός ωστόσο ότι δεν θα εξετάσω λεπτομερέστερα την άποψη αυτή οφείλεται σ' έναν πολύ απλό λόγο. Η ανωτέρω άποψη στηρίζεται πράγματι στην προϋπόθεση ότι τόσον η Συνθήκη ΕΚ όσο και οι Συμβάσεις της Λομέ αποσκοπούν στο να διασφαλίσουν μια ελεύθερη από οποιασδήποτε φύσεως εμπόδια κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Τούτο σημαίνει με άλλα λόγια ότι προϋποτίθεται ότι *και* οι Συμβάσεις της Λομέ τυγχάνουν εφαρμογής επί εσωτερικών φόρων. Νομίζω όμως ότι απέδειξα πράγματι ότι αυτό δεν συμβαίνει. Οι Συμβάσεις της Λομέ δεν περιλαμβάνουν *καμία διάταξη παράλληλη* προς το άρθρο 95 της Συνθήκης ΕΚ, το γεγονός δε αυτό είναι κατά πάσα πιθανότητα το αποτέλεσμα ενσυνείδητης αποφάσεως των συμβαλλομένων μερών. Υπό το πρίσμα αυτό, η Συνθήκη ΕΚ βαίνει ουσιωδώς πέραν των Συμβάσεων της Λομέ. Οι υφιστάμενες αυτές διαφορές πρέπει να ληφθούν υπόψη. Δεν είναι επομένως δυνατό — προκειμένου να αποφευχθεί η μομφή της petitio principii — να μεταφερθούν οι σκέψεις για τη σχέση μεταξύ του άρθρου 30 και του άρθρου 95, στις οποίες στηρίζεται ενδεχομένως η Συνθήκη ΕΚ, στη Σύμβαση της Λομέ.

43. Επομένως, το άρθρο 169, παράγραφος 1, δεν τυγχάνει εφαρμογής επί εμποδίων στο εμπόριο τα οποία προέρχονται από την επιβολή εσωτερικών φόρων.

Το άρθρο 1 του πρωτοκόλλου για τις μπανάνες

44. Μόλις κατά την προφορική διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου επικαλέστηκε ο εκπρόσωπος της εταιρίας Chiquita και το

58 — Μόνον χάριν πληρότητας ας σημειωθεί ότι στην παρούσα διαδικασία δεν εξετάστηκαν λεπτομερέστερα οι περιορισμοί του άρθρου 169, παράγραφος 1, που περιέχονται στο άρθρο 169, παράγραφος 2 (σε συνδυασμό με το άρθρο 168, παράγραφος 2), καθόσον οι μπανάνες μέχρι την έναρξη της ισχύος του κανονισμού 404/93 (βλ. συναφώς το σημείο 15) δεν αποτελούσαν αντικείμενο κοινής οργανώσεως αγοράς.

59 — Υπόθεση 27/67, Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 747.

60 — Όπ.π. (υποσημείωση 59), σ. 748.

άρθρο 1 του πρωτοκόλλου για τις μπανάνες προς επίρρωση της απόψεως την οποία υποστήριξε — για την περίπτωση κατά την οποία το Δικαστήριο θα απέρριπτε τα λοιπά επιχειρήματά του — όσον αφορά μεταγενέστερες *αυξήσεις* του επιδίκου φόρου. Πρέπει εν πάση περιπτώσει να σημειωθεί ότι τα ερωτήματα που υπέβαλε το Tribunale της Τεργέστης αφορούν εντελώς γενικά διατάξεις των Συμβάσεων της Λομέ και ότι το πρωτόκολλο για τις μπανάνες μνημονεύεται ρητώς στην αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως. Όπως προκύπτει από τις γραπτές παρατηρήσεις της Ιταλικής Κυβερνήσεως, στις οποίες αναλύεται η σημασία του πρωτοκόλλου αυτού, ήταν επίσης απολύτως σαφές ότι οι διατάξεις αυτές μπορούσαν ενδεχομένως να αποδειχθούν σημαντικές για την υπό κρίση περίπτωση. Δεν φαίνεται επομένως να υφίστανται ενδοιασμοί όσον αφορά την εξέταση των διατάξεων αυτών προκειμένου να δοθεί απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα.

45. Είμαι και εγώ της γνώμης ότι η διάταξη αυτή τυγχάνει εφαρμογής στην υπό κρίση περίπτωση και ότι η εταιρία Chiquita μπορεί να την επικαλεστεί.

46. Νομίζω ότι το περιεχόμενο του άρθρου 1 του πρωτοκόλλου για τις μπανάνες είναι απολύτως σαφές. Η Κοινότητα και τα κράτη μέλη της υποχρεούνται να μην δυσχεράνουν τις προϋποθέσεις προσβάσεως στην αγορά για μπανάνες που προέρχονται από κράτη ΑΚΕ και να διασφαλίσουν περαιτέρω τα υφιστάμενα πλεονεκτήματα. Πρόκειται επομένως για *υποχρέωση διατηρήσεως της υφισταμένης καταστάσεως* (ρήτρα standstill), όπως είναι γνωστή και στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚ. Η διάταξη ισχύει βεβαίως μόνον για τις «παραδοσιακές» αγορές των κρατών ΑΚΕ. Επομένως, εάν ένα κράτος ΑΚΕ εξήγε προηγουμένως νομοτύπως συγκεκριμένη ποσότητα μπανανών σε ένα κράτος μέλος της Κοινότητας, η προστασία που παρέχει το άρθρο 1 του πρωτοκόλλου για τις μπανάνες ισχύει για τις εισαγωγές αυτές, δεν εκτείνεται όμως σε εισαγωγές οι οποίες υπερβαίνουν τις παραδοσιακές αυτές ποσότητες. Εντούτοις, είναι δυνατόν να διαπιστωθεί αβίαστα εάν σε μια συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται για παραδοσιακές αγορές υπό την έννοια της διατάξεως αυτής, καθόσον αυτό αποτελεί καθαρώς πραγματικό ζήτημα. Κατά την άποψή μου, η διατύπωση του άρθρου 1 δεν επιτρέπει να θεωρηθεί το άρθρο αυτό ως μια διάταξη η οποία έχει απλώς προγραμματικό χαρακτήρα. Ως προς τις λοιπές διατάξεις του πρωτοκόλλου για τις μπανάνες μπορεί να ισχύει κάτι εντελώς διαφορετικό. Το άρθρο 1 όμως του πρωτοκόλλου αυτού είναι ακριβές, σαφές και ανεπιφύλακτο και κατά συνέπεια — όπως παραδέχθηκε και η Ιταλική Κυβέρνηση με τις γραπτές παρατηρήσεις της — μπορεί να έχει άμεσο αποτέλεσμα. Το γεγονός ότι ως ευνοούμενοι στη διάταξη αυτή αναφέρονται τα κράτη ΑΚΕ — και όχι οι μεμονωμένοι επιχειρηματίες — δεν εμποδίζει τη συναγωγή του συμπεράσματος αυτού. Και η υποχρέωση διατηρήσεως της υφισταμένης καταστάσεως την οποία προβλέπει το άρθρο 12 της Συνθήκης ΕΚ, το άμεσο αποτέλεσμα του οποίου έχει αναγνωρίσει το Δικαστήριο με την βασική απόφαση στην υπόθεση *Van Gend & Loos* [61], αφορά, σύμφωνα με το γράμμα της διατάξεως, μόνον τα κράτη μέλη. Παρά τις διαφορές που υφίστανται μεταξύ της Συνθήκης ΕΚ και των Συμβάσεων της Λομέ νομίζω ότι δικαιολογημένα μπορεί συναφώς να θεωρηθεί ότι και το άρθρο 1 του πρωτοκόλλου για τις μπανάνες έχει άμεσο αποτέλεσμα.

47. Από το άμεσο, όμως, αυτό αποτέλεσμα μπορεί να αντλήσει όφελος η εταιρία Chiquita μόνον εφόσον η ανωτέρω διάταξη τυγ-

61 — Απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 1963 στην υπόθεση 26/62 (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 861).

χάνει όντως εφαρμογής στην υπό κρίση περίπτωση. Συναφώς, επιβάλλεται κατ' αρχάς η διαπίστωση ότι η αύξηση ενός φόρου όπως του επιδίκου στην υπό κρίση περίπτωση είναι πολύ πιθανόν να δυσχεράνει την πρόσβαση στην αγορά, εφόσον συνεπεία αυτού η τιμή των οικείων μπανανών φθάνει στα ύψη και επομένως δυσχεραίνει την πώλησή τους. Είναι αυτονόητο ότι η απαγόρευση δυσχεράνσεως της προσβάσεως στην αγορά που περιέχει το άρθρο 1 του πρωτοκόλλου για τις μπανάνες ισχύει όχι μόνον για *νέα* μέτρα αλλά και για την *επί το αυστηρότερο μεταβολή υφισταμένων* μέτρων. Το ότι αυτό συμβαίνει προκύπτει ήδη από το άρθρο 12 της Συνθήκης ΕΚ, όπου αυτό ορίζεται ρητώς όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής του άρθρου αυτού.

Είναι αμφίβολο ωστόσο αν το άρθρο 1 του πρωτοκόλλου για τις μπανάνες ισχύει *γενικώς* για τους εσωτερικούς φόρους. Όπως διαπίστωσα ήδη όσον αφορά το άρθρο 169, παράγραφος 1, και το άρθρο 177, παράγραφος 2, της Συμβάσεως, πολλά στοιχεία συνηγορούν υπέρ της απόψεως ότι ηθελημένα ο τομέας των εσωτερικών φόρων δεν περιελήφθη στο «γενικό καθεστώς των συναλλαγών» (τίτλος Ι, κεφάλαιο 1, του τρίτου μέρους της Τέταρτης Συμβάσεως της Λομέ). Επομένως, είναι απολύτως εύλογο να γίνει δεκτό ότι τούτο ισχύει και για το πρωτόκολλο για τις μπανάνες. Νομίζω, ωστόσο, ότι προκριτέα είναι η αντίθετη άποψη. Το άρθρο 183 της Συμβάσεως, το οποίο παραπέμπει στο πρωτόκολλο για τις μπανάνες, δεν περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο για το «γενικό καθεστώς των συναλλαγών», αλλά στο επόμενο κεφάλαιο 2, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ειδικές υποχρεώσεις ως προς το ρούμι και τις μπανάνες». Πρόκειται επομένως για *ειδική διάταξη* η οποία κατά συνέπεια μπορεί να έχει ευρύτερο περιεχόμενο από τη γενική ρύθμιση. Το γράμμα του άρθρου 1 του πρωτοκόλλου για τις μπανάνες είναι επίσης αρκετά ευρύ ώστε να καθιστά δυνατή την εφαρμογή της διατάξεως αυτής σε εσωτερικούς φόρους. Κατά την άποψή μου, τούτο εξυπηρετεί επίσης τον σκοπό της διατάξεως καλύτερα από μια συσταλτική ερμηνεία. Η έκταση της υποχρεώσεως διατηρήσεως της υφισταμένης καταστάσεως έχει ήδη συρρικνωθεί κατά πολύ καθόσον περιορίζεται στην πρόσβαση (και στα πλεονεκτήματα) *στις παραδοσιακές* αγορές. Περιλαμβάνει επιπλέον μόνον μέτρα τα οποία λαμβάνονται μετά το κρίσιμο χρονικό σημείο. Κατά συνέπεια, δεν νομίζω ότι δικαιολογείται περαιτέρω περιορισμός της διατάξεως αυτής, η οποία κατά το άρθρο 183 της Συμβάσεως πρέπει πράγματι να σκοπεί στη βελτίωση των συνθηκών παραγωγής και εμπορίας των μπανανών καταγωγής κρατών ΑΚΕ. Επομένως, η διάταξη αυτή εμποδίζει και αυξήσεις εσωτερικών φόρων, καθόσον αυτές δυσχεραίνουν τις συνθήκες προσβάσεως των μπανανών καταγωγής κρατών ΑΚΕ στις παραδοσιακές αγορές ή περιορίζουν τα πλεονεκτήματά τους στις αγορές αυτές.

48. Όπως ορθώς παρατήρησε η εταιρία Chiquita, ανάλογη υποχρέωση διατηρήσεως της υφισταμένης καταστάσεως απαντά ήδη στις προηγούμενες Συμβάσεις της Λομέ, οπότε η κρίσιμη ημερομηνία για την εφαρμογή του άρθρου 1 του πρωτοκόλλου για τις μπανάνες συμπίπτει με την θέση σε ισχύ της πρώτης από τις Συμβάσεις της Λομέ οι οποίες τυγχάνουν εφαρμογής επί των εισαγωγών από το οικείο κράτος ΑΚΕ. Το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει κατά συνέπεια να λάβει υπόψη ότι η Αγία Λουκία δεν ήταν συμβαλλόμενο κράτος στην Πρώτη Σύμβαση της Λομέ, αλλά ότι μετέσχε για πρώτη φορά σ' αυτή την μορφή συνεργασίας με την Κοινότητα από τη Δεύτερη Σύμβαση της Λομέ.

Γ — Πρόταση

49. Κατά συνέπεια, σας προτείνω να δώσετε στα ερωτήματα που υπέβαλε το Tribunale Τεργέστης τις ακόλουθες απαντήσεις:

«1) Το άρθρο III της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου της 30ής Οκτωβρίου 1947 (ΓΣΔΕ) δεν παράγει βάσει του κοινοτικού δικαίου άμεσο αποτέλεσμα το οποίο μπορούν να επικαλεστούν ιδιώτες ενώπιον των δικαστηρίων των κρατών μελών.

2) Τα άρθρα 169, παράγραφος 1, και 177, παράγραφος 2, της Τέταρτης Συμβάσεως ΑΚΕ-ΕΟΚ της 15ης Δεκεμβρίου 1989 δεν αντιτάσσονται σε εσωτερικό φόρο όπως ο φόρος καταναλώσεως για τις νωπές μπανάνες που επιβαλλόταν προηγουμένως εντός της Ιταλίας βάσει του νόμου 986/64.

3) Το άρθρο 1 του πρωτοκόλλου αριθ. 5 για τις μπανάνες της Τέταρτης Συμβάσεως ΑΚΕ-ΕΟΚ παράγει άμεσο αποτέλεσμα. Η διάταξη αυτή απαγορεύει τη θέσπιση νέων εσωτερικών φόρων ή την αύξηση υφισταμένων φόρων μετά τη θέση σε ισχύ της Συμβάσεως, εφόσον με αυτούς τους φόρους οι εξαγωγές μπανανών από κράτη ΑΚΕ στις αγορές της Κοινότητας καθίστανται, από απόψεως προσβάσεως στις παραδοσιακές τους αγορές και πλεονεκτημάτων τους στις αγορές αυτές, λιγότερο ευνοϊκές απ' ό,τι μέχρι τούδε.»